

ДЕБЮТАНТЪТ...

Рангел Вълчанов

А сега – накъде?...

Как да опишеш неописуемото, сиреч – Рангел Вълчанов. С филма се измъкнахме – нарекохме го „Дебютантът“; и, наистина, в началото на 2008-ма снимахме неговия дебют като театрален режисьор (на софийска сцена), в навечерието на неговата ...80-годишнина. Как да се измъкна сега обаче, в тези ограничени редове, още повече, че всеки, който го е срещал, има своя версия за този гениален шоп, по чието време ни се падна шанса да живеем... Добре, ще опитам да го направя покрай... внука му, детето Велян, одрало, впрочем, кожата на дядо си. Загрижен – какво ти загрижен, направо ми се оплака – Рангел ми разказа няколко от неговите зулуми, един от които особено ме впечатли. Есента в училището им задали задължителната тема: „Как прекарах лятната ваканция“. Всички деца писали, писал и Велян, а именно в духа: много добре прекарахме цялото семейство, на връщане от ваканцията катастрофирахме, всички умряха, спасихме се само аз и дядо ми, като освен това избягахме от мястото на катастрофата. Учителката се вцепенила съответно и не знаела да звъни ли някому и къде... в тази оредяла фамилия?...

Гледам Рангел Вълчанов, който и на 80 не е спрял да съчинява щуротии; например как след 1000 години поради неизползване и закърняване на краката хората ще се движат по задници и ще намират това за много секси, а в часовете по анатомия ще ни показват като карикатури: преди 1000 години хората са ходели с ей тия...клички!... Рангел Вълчанов, който съвсем сериозно обяви в ефир, че му реституират 5 декара от летището в Кривина и част от Синагогата; който в долното интервю разкри, че всъщност произхожда от... ще прочетете сами.

Та гледам го аз право в очите и го питам на кого прилича това дете с тая развинута фантазия (виждала съм с нескрит упрек в погледа на Ани Вълчанова да се чете същият риторичен въпрос). Той свежда виновно глава. Ако мога да видя очите му в този миг, сигурна съм, няма да провидя разкаяние. Как ли пък не - в това оперирано от главата до петите тяло се блъскат едни атавистични, едни прастари босове, заченати кой знае къде и посяти от северозападния вятър в коравата шопска пръст. То затова и в главата му свири оркестър, който непрекъснато се настройва за концерт, но никога не е ясно кой кога и какво ще изсвири, нито пък кой е диригентът, който да каже какво точно ще се свири.

А иначе Рангел е велик, той е този, който превръща сънищата и фантазиите си във филмови шедеври. Той е човекът, който с напредването на възрастта на спира да е любопитен. Да иска да опита от всичко (във филма е цяла стихия: 80-годишен човек се катери по сцената, пее, танцува, скача, показва, сърди се, ругае, но е целият вътре, гори!!!) Да се вдетинява с онази симпатична лудост, която можеш да видиш само в изкуството. Защото, в края на краищата, нали всичко, което е наужким, е най-хубаво... цитирам споменатия по-горе Велян. И ги виждам приседнали един до друг – дете и мъж, двама „незнайни воители“, паметник на вечността; разказват си разни работи... И единият казва: „Вчера, деди, от гората излетяха седем риби, а пък други четири зелени отидоха да ги гонят горе към небето.“ Другият го гледа недоумение и радост... И на краката им порасват лачени ботуши...

Разговорът започва и веднага усещам, че не го водя аз. Той разиграва сцени, мисълта и случките текат в главата му на бърз каданс и точно толкова бързо иска да ги разкаже; не – да ги изиграе; ужасно комичен е; не можем да спрем да се смеем и гледаме да подаваме топката, за да не спира този поток от трудно разграничими пластове истина и фантазия.

- Виж сега... Пиша една статия, всъщност я написах де, за Кремиковци, в която, разсъждавайки по

- Какво означава шопският корен – издържливост, инат, безстрашие пред възрастта – съдейки по десетките анекдоти с баща ти, които си разказвал; какво?...

- Виж сега... Пиша една статия, всъщност я написах де, за Кремиковци, в която, разсъждавайки по темата, между другото пускам един пасаж: Между кислорода и пушека над Шопската долина, която за кратко се нарича София...”

- Между другото какво стана с летището в Кривина, от което ти имаше едно парче?

- Ами дадохме го – да има къде да кацате, българите. Удължихме пистата. Родни парчета земя дадохме за тая цел. Не се смей! Има нещо шведско в нашия род, шопския... Шведски неща.

- Шведски в шопското? Как така?

- Виж сега, по време на кръстоносните походи шведите минават покрай нашето село. И са имали много хубави коне. Ние не сме имали такива коне... И дядо ми е подкокоросал баба ми да се завърти към тоя, шведския лагер, срещу това, да получи барем един кон. И баба ми, която е отговорна жена и обича семейството си, преспала една нощ с някой от шведските кръстоносци, и взела един кон. Оттам се корени факта, че нашия род има нещо общо с „Бергмановите”. Като произход. И сега ако се вгледаш в мене – има шопско, но има и шведско в мене, има нещо от Бергман.

- Винаги съм мислела, че от Фелини имаш нещо. Така се и говори.

- Не-е-е..., не! Те, италианците, не са достигнали до нас. Стигнали са до Биримирци и до Орландовци, до нас в Кривина не са дошли.

- Значи не е вярно, че си българският Фелини?

- Не, това са клевети, глупости. Ако има нещо – то си е от Бергман.

- Нещо прекалено ни бързикаш ти...

- Не, аз самият съм човек „подбързикан”, един такъв... Например чича ми, който беше голям „играорец”, демек: играеше хора... Той беше много голям чешит, много остроумен, с много афористично чувство. И като прибавиш и шопския скепсис, се раждаше един хумор, на който не можеш да му видиш края. Баща ми, също беше много... „афористично-синтетичен”... Нали разбираш – и двамата селски хора, без образование, но изглежда, че от тях ми е останало това „бързикане” към живота. Като ме питат нещо, и аз се чудя как да отговоря по друг начин, а не по тоя по който се отговаря... Мога и да цитирам. Баща ми като му кажеш „Добър ден!” – той отговаряше примерно така: „Беше добър. А сега за какво ви трябва?”... Все нещо да е криво...

- А родителите ти – те как възприемаха твоите филми?

- Не ги одобрявах. Например бях ги завел на премиерата на „На малкия остров”. Свършва филмът и аз питам: „Какво ще кажете?”, а татко вика: „Ми... Убаво.” Мама се намесва и казва с укор: „Убаво! Он спа през цялото време, па вика: „убаво”... А той: „ Ората викат, че е убаво... Щом ората викат, значи е убаво...” Та така - той не го гледал, защото заспал човекът, уморен от работа... И си спомням, че питам мама: „Ти харесваш ли филма?” А тя: „Като одат на една страна ми аресва, ама като одат напреде ми, и ме изтаралези и аз си закрием очите – те това не мога ‘а го гледам!” ... Питам - „А друго какво ти хареса?” „Ами това, дека е – водата, морето – оно шава, шава - като живо... Това ми ареса. Убаво е.” ... „А дето умираат героите?” - „Кой?”... „Дето умираат, смъртта на героите, хареса ли ти?...” - „Е, мацьо, да ми аресва дето умираат ората?” – и се кръсти – „Мен да ми ареса ми покажи кръщене, да играят ората, па да се целиват, па да одат да играят хоро, това вече ми аресва... А това дека да ми ареса, че ше умрем... Леле, за това ли си учил?! Я си знам, че ше умрем! Ти ми кажи какво да играем, да се кръщавам – те това е убавото!”...

И всъщност аз се засрамах тогава, защото разбрах нещо – че с всичките ми познания по кинодраматургия и прочее, тези хора ми съобщават много по-велики неща. Те са си изградили микроклимат, един патриархален свят, в който по друг начин възприемат света – не с фукня, а с някакво тяхно знание.. Просто така, естествено. А аз ги занимавам с нещо, което така или иначе е неотменимо, смъртта. Въпросът е да покажеш другото – „ти ме научи да играем и да пеем, а не да умирам”... Това ми беше урокът от „На малкия остров”. Затова направих с „Лачените обувки на незнайния воин” нещо като извинение пред моите родители, пред моите тетки и стрини; като особен поклон пред това, което съм преживял като детство...

- Как се работи в театъра според теб? Там може ли да се импровизира толкова, както ти правиш в киното?

- Абе ... Много ми е неуловима тази професия... Режисурата... Илия Бешков казваше: „Киното не е изкуство. То е изотоп на изкуството. Не можеш шест професии да събереш в едно и да претендираш, че това е може да е изкуство.” И аз като гледам, киното е доста грубо изкуство... Докато гледаш при другите изкуства, с какви нюанси могат да навлязат във вътрешния свят на човека – музика, танц, рисуване, литература... Когато със собствената си ръка можеш да извайваш нещата. А в киното поверяваш на неуправляеми величини нещо, което ти искаш да направиш. Колкото до театъра – тук нещата са различни. Аз например поставям театралният актьор много над киноактьора. Като умения, като нагласи, като въображение. От опит го знам - снимал съм с много непрофесионални актьори, от които съм вземал само реакции. Нужна ми е само тяхната неповторимост; след това почвам да ги насочвам и манипулирам... Това е. Киното е по-скоро манипулация. И все донякъде го докарваш с материала. И като го монтираш, подпреш го със звук, сложиш пауза тук-там, и си казваш: „Я, виж ти!” При театъра няма такова нещо. Всичко се случва на момента; трябва да изваеш мига. Това е такова напрежение, такава отговорност. И не можеш да се скриеш зад нищо.

- Какво повече искаш да кажеш; защо тая ненаситност – да кажеш още и още – не отслабва с годините?

- То така е сигурно с всеки човек, който се докопа до моите години – един стремеж да продължи, да не спира... да нямаме последни срокове, да няма пенсии за нас. Наистина ми се иска да кажа много неща, но не от позицията: понеже съм стар и мъдър, сега ще кажа нещо, та да изтръпне светът!... Не, просто ми се струва, че имам да кажа важни и значими неща; има и жанрови, които искам да опитам...

- Та ти цял живот експериментираш. Мяташ се между жанрове, прескачаш от киното в театъра, опитваш новости в монтажа, освен, че режисираш понякога си и актьор Доста си последователен в своята..

- Непоследователност....

- И всеки път си изгубваш съня и трепериш като... дебютант.

- Ох, остави се! Не съм спал вече почти два месеца. Инсомния. На страхова основа. Веднъж да мине премиерата, няма да минавам покрай театъра. Въобще в този район по „Раковски”. Ще минавам по „Витошка”, покрай мавзолея и по „Евлоги Георгиев”. И даже по околоръстното... .. Защо се страхувам като трябва да погледна като на майтап на цялата работа? Аз още се стремя да ми е като на майтап, обаче се страхувам като побъркан. Защо бе? Не мога да разбера.

- Така, казват, че и филмите си снимаш?

- Да, малко като че ли, има нещо такова... Уф... Абе казвам ти - ние сме сбъркани хора!..

- Оплакваш се сега, ама не спряйте да се смеете в „чакащи актьори”...

- Така е, най-сладки са миговете на репетицията; то е така е и в киното...

- Значи всичко интересно се случва извън кадър?

- Абсолютно! Ако някой събере историите в киното, които са се случвали по терени!... Например – „На малкия остров”... Помня много добре, когато... А-а-а... не, не!

- Кажи...

- Понеже ние пиехме там дъждовна вода, изведнъж... Островът е 50 на 50, или на... колкото е там... Та 140 души пиехме само дъждовна вода. И ни хвана едно страшно разстройство. И целият остров се... - ...”олайн?”...

- Не знам как се казва в литературата, когато човек се насере, но всички хора с разстройство натъпкаха целият остров със съответните... Както в литературата се нарича...

- Екскременти.

- „Екстреми”... (луд кикот) ... Така. И в продължение на седмица, докато не изсъхнаха тия „екстреми”... Ние снимахме, търсейки си място, на което да не настъпваме „екстремите”. Ей така си правехме мизансцена. И след това ми викат: „Абе много ти е сложен мизансценът в „На малкия остров.” А те не подозират, че постановка няма, че се движехме между „екстремите”. И така продължи: „Ах, какво модерно мислене има тука...” Какво модерно мислене, бе? Ако видиш какво представляваше острова – ще се побъркаш!

- С риска да се включва в една демитологизация, сигурно във всеки филм има такива „подвизи“?

- Непрекъснато. Ама н е п р е к ъ с н а т о... Всъщност, филмът извън кадър е отделен филм. Истината е, че най-сериозната случка по време на снимките на „На малкият остров“ остана незаснета. Вечерта, когато приключихме с масовката от местни хора, направихме така наречения „селски коктейл“. След като „запалихме“ къщата, дойде време цялата „рода“ да я изпратим от терена. Събрахме там, котлета с вино и разни неща и започна веселие. Обаче по време това веселие се оказа, че на тия хора им е много тъжно, задето снимките приключиха. А те – заради филма нощно време поливаха нивите, а през деня се снимат, автентични, със същите одежди. Аз ги питам: „Не се ли уморихте?“, а те – „Ама какво да се умориме? Цел ден играеме оро! По-убаво от това няма! Па наиграаме се са цел живот! И те наистина играеха, непрекъснато. И на раздяла малкият герой от филма като ревна и като вика: „Искам си бабите, искам си лелите“. И те като се развеяха – цяла нощ го прегръщаха и плакаха с него. Играят хоро и реват! А аз си викам: „Това е филмът, който не се засне!“ Това беше Маркес отгоре до долу, разбираш ли... Нищо общо няма с измислените истории... Ей така стават нещата извън кадъра, истинските...

- Казваш на младите, че най-важното е да слушат собствения си глас?

- Естествено! Най важното нещо...

- Какво по-точно е важно да следват?

- Ако ти си въодушевен от нещо, но си скучен – кажи го! Самата искреност вече е привлекателна. Може да не умееш да разказваш хубаво, обаче трябва да е искрено.

- Ама да не стане малко „Хохо жениться“ работата...

- Хохо жениться"... това е монголски филм, който, между другото, е предизвикателство към съвременната култура. Или по-скоро към съвременната кинокултура, за която смятат, че в нея трябва да има динамика, да има сюжет, да има вътре шоу, да има, както казват (тая прочута българска дума) „съспенс“.

- Е, добре в „Хохо жениться“ няма съспенс. Или има?

- Аб е има такъв „съспенс“, че... Тогава, когато гледахме филма, бях с Марсел Мартен (не знам дали знаете – един голям френски критик, с чието име е свързана цялата история на френска кинокултура), там беше и Михаил Ром (за него вече знаете какво представлява той за руското кино) и аз – бяхме жури в Карлови Вари. Тогава прожектираха този филм - „Хохо жениться“, на който се побъркахме всички. То е неописуема история... Филмът всъщност е много прост. Та, зареждат 300 метра касета, на които един трактор оре. В дъното, на общ план. Появява се той в кадър от ляво на дясно и „тъ-ъ-тъ-тъ-тъ...“ – бавно преминава и се скрива, а кадърът си стои. След малко тракторът пак се появява, но се движи в обратна посока. Ама той като хлебарка, такъв малък... и така в продължение на 30 минути, или на петнайсет, колкото е една касета. Тракторът оре, без нищо друго на екрана, в една безкрайна монголска степ... В това време гледам Михаил Ром, който си мърмори „Чорт, ето невъзможно!“, оня Марсел и той - „Се па посибль“... Е, каква „се па посибль“? – оре си , тракторът, и си гледа кефа! Ей това значи шамар за цялото модерно кино, което бърза. Къде ще бързаш? – оня си оре!... Между другото, по едно време се появи едно момиче, облечено във футболни гащи и фланелка, беше с едно момче с мотор... Вероятно (както по-късно обясниха) отиваха да се женят двамата. В това време тракторът продължава да оре. Всъщност това беше и целият филм – тракторът си ореше, а ония двамата два пъти се появиха с мотоциклет.

- И сега какъв е изводът?

- Изводът е един. Човек трябва да бъде искрен. Ето например сега, от гледна точка на стандартите за динамиката в световното кино, би трябвало на този режисьор да обършеш един шамар и толкоз. Обаче тоя човек се яви горд. Повтаряше непрекъснато: „Я – режисьор. Мой филм: „Хохо жениться“... Между другото той беше почти колкото Ленин висок, към метър и четирейсет и три, с една голяма глава. Беше облечен с костюм, а в джобчето на костюма – един зелен гребен. Неговият... Пойорданов, или който се явява там, беше по-висок, също с костюм и зелен гребен.

- Неговият Евгений Михайлов...

- Да, неговият Евгений Михайлов. А неговият Ненов, или Людмил Стайков, беше още по-висок (макар Людмил Стайков да не е толкова висок!...) и със същите дрехи, и със същия зелен гребен. Те вървяха навсякъде заедно. По време на коктейлите, които се даваха - влиза например френската делегация, нарежда се и – „бонжур, бонжур... сава, сава..“ - ръкуват се.

. И винаги, в края на редицата ги гледаш – „Хохо жениться“, техният Евгений Михайлов, неговия Стайков, и те също приемат поздравите. И нищо не можеш да им кажеш – направо френска делегация. А са и пияни, клатят се наляво-надясно със зелените гребенчета...

- Чакай сега, че се отплеснахме... Ето, че не е достатъчна искреността в изкуството. В правенето на театър, на кино...

- Е., ако към искреността прибавиш и майсторлък - ставаш като големите. Но много често се случва и така – като прибавиш към неискреното една сърчност, става най-досадното нещо. Имитация, фалш. Искаш да учудиш хората, а не се вълнуваш. Да вземем сега това интервю... Вие вълнувате ли се от това, което правите с мен? Ако не се вълнувате – махнете го! ... Нещата се получават тогава, когато човек има едно вълнение в себе си и иска да каже нещо, да сподели, да чуе... Може да бъде объркан, необяснен - както става с вашия събеседник сега – но ако се вълнувате от неговата неизясненост, все пак това е нещо. Или някой пък има нужда от тази неизясненост, за да каже своите си ясни неща, може би. Не знам...

- Може би е излишно да питам, но значи може да се каже, че ти сам на себе си продължаваш да си неизяснен, така ли?

- Точно така, но ми е спокойно, защото не е ясно...

- Преосмисли ли се по някакаъв начин ценностната ти система от момента, в който стана дядо? Имаш ли осъзнато усещане, че това дете е една твоя проекция?

- Да, може би това е истината. Някак си това е най-дълготрайната и не-илюзорна, н а д е ж д а. Децата. Страшно важно. Макар да е егоистично да кажеш, че човек живее, за да се отпечата, май си е така. Ти представяш ли си, ако го нямаше това чудо? Валери Петров много хубаво го казва - в „Меката есен“, май: „И как се случи, Господи/ как тъй се случи,/ че от мен, мъж – да се роди жена?“ Самият факт – това вече е чудо!

Ако наредиш всички ленти, камери, постановки... всичко това е само, за да можеш да изкараш безсънните си нощи. Но не това е главното. Другото е голямата работа. Този, който може да ми обясни – да ми се обади. Аз имам телефон, стационарен – да ми даде отговор на тоя голям, фундаментален въпрос...

- На кой въпрос - как става това чудо?

- Да, това чудо на чудесата... Как може от едни такива неприлични движения и поведения да се родят хора; човеци, които сега откриват космическите дупки, завладяват Вселената... От едни нищожни, малки, милиметрови сперматозоидчета и яйцеклетки, гледай какво чудо настъпва! Това, според мен е потресаващо, необяснимо, настръхващо и красиво! И не можеш да му видиш края. Това вече е... голяма работа!